

ЗАТВЕРДЖЕНО
рішенням сесії Скалатської міської ради
від 27.11.2023 р. № 2359

ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА
реставрації, відтворення та пристосування
замку, пам'ятки архітектури XVII ст.
(охор. № 675)
у місті Скалат,
Тернопільського району,
Тернопільської області

Скалат, 2023

1.Паспорт Програми

1	Ініціатор розроблення програми	Скалатська міська рада
2	Розробник програми	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради
3	Співрозробники програми	Національний заповідник «Замки Тернопілля»
4	Відповідальні виконавці програми	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради, Національний заповідник «Замки Тернопілля»
5	Учасники програми	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради, Національний заповідник «Замки Тернопілля»
6	Термін реалізації програми	2021-2025 роки
7	Етапи виконання програми	I етап: 2021-2022 роки II етап 2023-2025 роки
8	Перелік бюджетів, які беруть участь у реалізації програми	Державний бюджет, місцевий бюджет Скалатської міської ради
9	Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми, всього, у тому числі:	62 638 тис. грн
9.1	Державний бюджет	45 947 тис. грн
9.2	Місцевий бюджет Скалатської міської ради	16 691 тис. грн

2. Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма

Архітектурно-містобудівна спадщина міста Скалата є частиною формування європейського обличчя України, як держави з глибоким минулим. Особливий інтерес викликає Скалатський замок – видатна пам'ятка оборонної архітектури, яскравий приклад регулярних баштових замків Поділля XVII ст., який є об'єктом культурної спадщини національного значення. У часи свого спорудження у XVII ст., замок знаходився на околиці міста й охороняв під'їзди до нього. Сьогодні ж Скалатська твердиня знаходиться у самому серці Скалата і є унікальним об'єктом Поділля.

Останнім часом зацікавленість питанням збереження архітектурної і містобудівної спадщини історичних населених місць і окремих пам'яток архітектури помітно зросла. Є два чинники, які впливають на посилення уваги. Перш за все, безперечно нетлінна пам'ять нашого народу про своє історичне і духовне минуле. Другий – це розвиток нового, найменш затратного і найефективнішого сегменту економіки-туризму.

Відомо, що в багатьох країнах туристична галузь займає очільні позиції, створює додаткові робочі місця і приносить великі прибутки.

До недавна, одним із найвагоміших органів центральної виконавчої влади, на який було покладено завдання збереження і охорони історично-архітектурної спадщини було Міністерство регіонального розвитку та будівництва України. Згодом всі функції передано на Міністерство культури України, сьогодні це – Міністерство культури та інформаційної політики.

Відносини щодо збереження культурного надбання України регулюються Конституцією України, Законом України «Про охорону культурної спадщини», іншими нормативно-правовими актами та міжнародно-правовими зобов'язаннями нашої держави перед світовою спільнотою.

Збереження культурної спадщини означено в діючих законах України: «Про ратифікацію Конвенції про охорону культурної спадщини», «Про ратифікацію Конвенції про охорону культурної спадщини Європи», «Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини», «Про архітектурну діяльність», що врегульовують функції держави, спеціальних органів охорони культурної спадщини, органів державної виконавчої влади регіонального рівня, а також землекористувачів, фізичних осіб, у користуванні яких перебувають пам'ятки архітектури та містобудування різних форм власності.

Державні кошти останні роки не виділялись на ремонт і реставрацію, а питання залучення недержавних інвестицій взагалі не вирішується. Відсутній механізм взаємодії державних і недержавних структур у проведенні необхідних пам'яткоохоронних заходів.

Скалатський замок є пам'яткою оборонної архітектури Поділля першої половини XVII століття, закладений у 1630 році головним ротмістром, мечником галицьким Кшиштофом Віхровським. В період Визвольної війни українського народу 1648-1654 років, під час військових дій замок зазнав деяких руйнувань. Зокрема, під час облоги і здобуття його козацькими військами під проводом Максима Кривоноса в 1649 році.

В другій половині XVII століття замок переходить у власність роду Фірлеїв, як родовий маєток Вікторії Віхровської, яка вийшла за Яна Фірлея каштеляна Сяноцького. Нові господарі відбудовують замок, але під час турецько-татарських набігів останньої чверті XVIII століття був декілька разів здобутий і значно поруйнований. Лише в XVIII столітті нова господиня замку Марія Шиніонова з роду Водзіцьких відбудовує замок.

В 1795 році в межах північного оборонного муру була побудована в'їзна брама, яка мала характер тогочасних палацових в'їздних брам з двома фіртками по боках основного аркоподібного в'їзду. Портик брами був оздоблений фігурою лицаря з овальним щитом, розділеним на чотири поля з гербами. По обидва боки від лицаря знаходилися вази з білого каменю. На зовнішньому фасаді брами над аркоподібним в'їздом і фіртками були вмуровані білокам'яні плити з написами про історію побудови замку і брами.

З XVIII і до кінця XX століття замок використовувався як родовий маєток Водзіцьких. В період першої світової війни під час військових дій замок зазнав значних руйнувань.

В 20-х роках XX століття господарі замку проводили ремонтно-реставраційні роботи, які призвели до втрати первісного вигляду.

В цей час замок складався з 4-х оборонних кутових веж, в'їздної брами в межах північного оборонного муру, з житлового палацового корпусу біля східного оборонного муру, і офісин за межами західного оборонного муру. На внутрішньому подвір'ї замку існував і старанно доглядався парк.

З метою збереження історико-архітектурної спадщини та згідно розпорядження Кабінету міністрів України в 2004 році замок у Скалаті увійшов до складу Національного заповідника "Замки Тернопілля".

На сьогодні у замку всі башти накриті черепицею, розчищені від сміття потерни, відбудовані міст та брама. Відновлені вежі використовуються як експозиційні зали. Так, на другому ярусі північної вежі функціонує зал зброї, на третьому ярусі представлені дерев'яні скульптури відомого скульптора Івана Мердака, четвертий ярус відкриває красу та особливості української вишивки. У східній вежі на другому ярусі функціонує зал археології, де представлені матеріали, знайдені під час археологічних розкопок на Тернопільщині. Окремий ярус вежі виділено для мистецької виставки художника Василя Купецького, який родом зі Скалата. У двох інших вежах замку проводяться ремонтно-реставраційні роботи. В 2007-2008 рр розроблена концепція реставрації та пристосування Замку: «Подільською археологією» Державного підприємства «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту Археології НАН України та Архітектурною майстернею ПП Ю. Вербовецького

Запобігти погіршенню стану пам'ятки, зберегти його унікальну фортифікаційну забудову, забезпечити збереження історичного середовища, створити сучасну міську інфраструктуру можливо лише шляхом вжиття невідкладних ефективних заходів.

Основою для цього повинна стати цільова програма реставрації, відтворення та пристосування замку XVII ст у місті Скалат (ох. №675) на 2021-2025 роки.

3. Мета програми

Мета програми полягає у створенні сприятливих умов для охорони культурної спадщини, забезпечення рівня збереженості та використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, перш за все у реставрації та пристосуванні замку міста Скалат, забезпечення збереження, популяризації унікальної пам'ятки, створення умов для її раціонального та безпечного використання.

Заходи передбачені проектом Програми реставрації, відтворення та пристосування замку XVII ст. у місті Скалат (ох. №675) на 2021-2025 роки, у разі прийняття, будуть включені до Програми соціально-економічного та культурного розвитку Скалатської міської ради на 2021 - 2025 роки.

4. Обґрунтування шляхів і засобів розв'язання проблеми, обсяги та джерела фінансування; строки та етапи виконання програми

В сучасних умовах підвищились вимоги до інформації про об'єкти культурної спадщини.

Тому досить гостро стоїть питання про подальше вирішення проблемних питань щодо охорони культурної спадщини в місті Скалат. Необхідно негайно поставити на порядок денний питання консерваційних, реставраційних, протиаварійних робіт на пам'ятці, а також розробити заходи із збереження, ремонту

та реставрації об'єкту Національного заповідника «Замки Тернопілля».

Програма розрахована на період 2021-2025 рр. і має два етапи виконання:

I етап – 2021-2022 рр.

II етап – 2023-2025 рр.

Фінансування заходів, передбачених програмою буде здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету та бюджету Скалатської міської ради, а також інших джерел відповідно до чинного законодавства.

Загальний обсяг фінансових ресурсів на забезпечення виконання ресурсів складає 62638 тис. грн..

5.Обсяги та джерела фінансування

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів.

Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації цільової програми, становить 62638 тис. гривень, з них 45947 тис. грн. — за рахунок державного бюджету, 16691 тис. грн. – за рахунок бюджету Скалатської міської ради.

Обсяг фінансування Програми уточнюється щороку під час складання проектів бюджетів на відповідний рік.

Таблиця 1

Ресурсне забезпечення цільової програми реставрації, відтворення та пристосування замку XVII ст. у місті Скалат (ох. №675) на 2021 – 2025 роки

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Етапи виконан по роках ня					Усього витрат на виконання Програми тис. грн
	I		II			
	2021 рік тис. грн.	2022 рік тис. грн.	2023 рік тис. грн.	2024 рік тис. грн.	2025 рік тис. грн.	
Обсяг ресурсів, усього,	11477	12528	14196	12890	11547	62638
у тому числі:						
Державний бюджет	8601	9190	10334	9650	8172	45947
Бюджет Скалатської міської ради	2876	3338	3862	3240	3375	16691

6. Перелік завдань, заходів програми та результативні показники

Для повноцінного виконання заходів щодо збереження цінного архітектурного-містобудівного середовища та пам'ятки архітектури необхідно виконати наступні завдання:

1. передбачити щорічні видатки на збереження архітектурно-містобудівної спадщини на рівні 2021 р. – 11477 тис. грн., 2022 р. – 12528 тис. грн., 2023 р. – 14196 тис. грн., 2024 р. – 12890 тис. грн., 2025 р. – 11547 тис. грн.;

2. запровадити механізм ефективного використання внутрішнього економічного потенціалу сфери охорони культурної спадщини з відпрацюванням методів регулювання інвестиційного процесу, перерозподілу економічних ресурсів на забезпечення зазначеної сфери;

3. розробити механізм розподілу бюджетного фінансування галузі з урахуванням цінності пам'ятки, яка використовується в соціально-культурній сфері;

4. створити в територіальній громаді Скалатської міської ради спеціальний фонд охорони історико-культурної спадщини, джерелами наповнення яких стали б:

4.1 кошти, одержані від сплати податків;

4.2 кошти від благодійних внесків;

4.3 кошти отримані від застосування фінансових санкцій за порушення, пам'ятко-охоронного законодавства, відшкодування шкоди завданої пам'яткам;

4.4 інші джерела, не заборонені законодавством (за розміщення реклами, використання символіки, відрахування від туристичної діяльності), тощо.

Для позитивного вирішення цих поставлених завдань є відповідні кроки які мають робитися з боку місцевих органів виконавчої влади.

Потребує подальшого вдосконалення система державного обліку пам'яток архітектури, їх використання, консервація, реставрація, контроль за виконання власниками, користувачами зобов'язань щодо утримання пам'ятки у належному стані.

Скалатська міська територіальна громада з метою збереження галузі слід перш за все зосередити увагу на розробленні науково-проектної документації, охоронних зон та включення їх до проектів планування забудов та реконструкцій територій.

Реалізація завдань програми дасть змогу:

- забезпечити державний контроль за збереженням і використанням об'єкта культурної спадщини;

- популяризувати пам'ятку історичної та культурної спадщини;

- залучити інвестиції для її збереження, реабілітації, реставрації і використання;

- сприятиме залученню об'єкта до туристичних, в тому числі міжнародних маршрутів;

- створити електронну базу даних про об'єкт;

- продовжити роботу по складанню облікової документації (паспорт) на об'єкт із внесенням його до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Основними завданнями і заходами щодо збереження замку XVII ст. у місті Скалат (ох. №675) є:

- Проведення комплексних наукових та історико-архітектурних досліджень, вивчення загального технічного стану архітектурної пам'ятки, виготовлення науково-проектної та проектно-кошторисної документації для виконання ремонтно-реставраційних робіт замку у місті Скалат

- Виконання інженерно – геологічних, гідрогеологічних вишукувальних робіт на території віднесеної до замку у місті Скалат (ох. №675), що входить до складу Національного заповідника «Замки Тернопілля»

- Виконання робіт з реставрації, консервації об'єкта заповідника та пристосування його для відвідування туристами, проведення моніторингу стану конструктивних елементів замку

- Проведення паспортизації та інвентаризації об'єкту заповідника замку XVII ст у місті Скалат (ох. №675)

Показники продукту виконання заходів Програми по роках наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники продукту виконання заходів Програми по роках

№ з/п	Назва заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Орієнтовний обсяг фінансування, тис. гривень	Джерела фінансування
1.	Виконання науково-дослідних робіт у місті Скалат (ох. №675), що входить до складу Національного заповідника «Замки Тернопілля», у тому числі:	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради	2021-2025 рр.	1638 тис. грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
-	проведення наукових досліджень	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради	2021 р	120 тис грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
-	виконання інженерно – геологічних, гідрогеологічних та вишукувальних робіт замку	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради	2021-2022 рр.	870 тис. грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
-	проведення археологічних досліджень.	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради	2021 р.	648 тис. грн	Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
2.	Розроблення науково-проектної документації на виконання реставраційно-ремонтних робіт, у тому числі:	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2021-2025 рр.	1618 тис. грн.	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади

	- Розроблення стадії (ЕП) Ескізного проекту концепції реставрації та пристосування Замку XVII ст., пам'ятки архі-тектури національного значення (ох. № 675) в м. Скалаті з схваленням, погодженням та проходженням комплексної державної експертизи на стадії «ЕП»	Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2021-2022 рр.	308 тис грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
	- Проведення попередніх досліджень (ППР) та комплексних досліджень (КД) пам'ятки, які включають архітектурно-археологічні обміри	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради, Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2023-2025 рр.	243 тис грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
	- Розроблення стадії (П) Проекту «Реставрації та пристосування Замку XVII ст., пам'ятки архітектури національного значення (ох. № 675) в м. Скалаті Тернопільського району Тернопільської області» із погодженням та проходженням комплексної державної експертизи на стадії «П» затвердженням проектної документації на стадії «П»	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради, Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2023-2025 рр.	432 тис. грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
	- Розроблення стадії (Р) Робочої документації «Реставрації та пристосування Замку XVII ст., пам'ятки архітектури національного значення (ох. № 675) в м. Скалаті Підволочиського району Тернопільської області.»	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради	2023-2025	635 тис грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
3.	Виконання протиаварійних та реставраційно-ремонтних робіт, у тому числі:	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2021-2025рр.	48 043 тис. грн.	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади

	Відтворення двоповерхового палацу XVII ст за матеріалами історичних описів та археологічних досліджень.	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради	2021 -2025 рр.	42 318 тис. грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
	Відтворення господарських споруд XVII ст на основі археологічних досліджень	Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2024-2025 рр.	3 650 тис. грн.	Державний бюджет
	Санація дисонуючих зелених насаджень	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради	2023-2025 рр.	38 тис. грн.	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
	- Відтворення південно-східної оборонної стіни з криною обхідною бойовою галереєю та реставрація підпірної стіни	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради, Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2023-2025 рр.	2 491 тис. грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
	- Консервація фундаментів брами XVIII ст., в'їздової брами XVII ст., з реставрацією інтер'єрів і фасадів східної та північної башт замку, пам'ятки архітектури XVII ст. (ох. №675) у м.Скалат	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради, Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2021-2025 рр.	3 470 тис. грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
4.	- Благоустрій території (у тому числі: ремонт та влаштування під'їзних шляхів до пам'ятки, влаштування відповідної каналізації, облаштування опалення веж) та проведення музеєфікації веж замку, виготовлення музейних (експозиційних) вітрин та ін.	Відділ культури, туризму та охорони культурної спадщини Скалатської міської ради, Національний заповідник «Замки Тернопілля»	2021-2025 рр.	7 415 тис. грн	Державний бюджет, Місцевий бюджет Скалатської міської територіальної громади
	ВСЬОГО			62 638 тис. грн	

Реалізація Програми проводиться за такими основними напрямками:

1) проведення з метою отримання інформації, необхідної для реалізації Програми, археологічних, історико-архітектурних, екологічних, інженерно-геологічних досліджень, вивчення технічного стану замку, об'єктів благоустрою та озеленення, обстеження інженерної і транспортної інфраструктури, а також забезпечення постійного спостереження за деформацією конструктивних елементів замку;

2) розроблення містобудівної та проектно-кошторисної документації для проведення робіт з нейтралізації негативних геологічних процесів, стабілізації ґрунтів, проведення ремонтно-реставраційних робіт, удосконалення інженерної інфраструктури та організації руху транспорту, поліпшення екологічного стану.

Вирішення зазначених завдань без залучення фінансових ресурсів для виконання заходів щодо запобігання руйнування замку у місті Скалат, що входить до складу Національного заповідника «Замки Тернопілля».

7. Координація та контроль за ходом виконання програми

Безпосередній контроль за здійсненням заходів, визначених цільовою програмою, покладається на управління культури облдержадміністрації, як органу охорони культурної спадщини.

Виконавці, які зазначені у програмі, раз на півріччя подають до управління культури облдержадміністрації узагальнену інформацію про стан та результати її виконання.

Управління культури облдержадміністрації проводить узагальнення поданої інформації та подає її на розгляд Скалатської міської ради.

За результатами здійснення заходів цільової програми в кінці кожного року уточнюються заходи та обсяги видатків на наступний період.